

רואין בעין צריך פירוש עליו. אבל אז לעתיד לבוא יהי' להיפוך יהי' עונשין בבחי' פירוש אבל שכרן יהי' במתן כי יראו נתינת השכר. –

וזה"פ באקדמות ידבר לון עלמין עלמין וכו', היינו הקב"ה ינהג אותנו לעת"ל שהוא לעולמי עולמים, מנת דילן דמלקדמין פרש בארמותא. מה דמלקדמין הוא רק פירוש יהי' אז מנת דילן מתן שכרן כאמור, – אחכה למכתביך היקרים,

ולשמוע כ"ט מבריא את זוגתך אחותי היקרה תחי' ומכב"ב יחי' גיסך הרו"ש בלונח"פ

שאו"ל ידידי' אלעזר בהרה"ק

כן הנני לבשרך בזה"י כי בני היקר הרב שמואל אלי' יחי' כבר נתאשר בתור רב בועד הרבנים בתל-אביב, וכבר נתפרסם שם על העתונים ברכות מז"ט מזה, כן יתן ד' שביעת נחת, ולבשר בש"ט זא"ז כל הימים

גיסך הנ"ל.

זוגתי היקרה תחי' דורשת שלומכם הטוב. –
וכן כל בני יחי' דורשים שלומכם הטוב

[גב]

ב"ה יום ג' חיי ת"ש לפ"ק פה ווילנא. –
כבוד גיסי היקר מחמד לבבי וכו'
מו"ה יעקלי קאפיליושניק נ"י
אחדשה"ט.

כאשר אתה רואה. הננו גם אנחנו אני ובני יחזקאל, יצחק, וחתני אברהמלי בין הפליטים אשר ברחנו מביתנו ביום השביעי למלחמה ה' נצוי"ל ביחד עם אלפי ישראל אשר ברחו מווארשא ומאטוואצק. ואם אבוא אספירה ואתאר לפניך כל הנדודים והרפתקאות קצר המצע של הנייר. זאת נעשה אי"ה בפעם אחרת כשנבוא אל המנוחה והנחלה, בקיצור בימי ר"ה בלינו על הדרך. על כי על מעברות הנהר "בוג" עכבו לנו הצבא את העגלה שלנו. והיינו מוכרחים ביחד עם עוד רב זקן להחיש פעמי רגלינו בליל ב' של ר"ה דרך אחרת ודרכים עקלקלות כשלושים קילומטר. ביוכ"פ וסוכות עברו עלינו בעיר קאמיען קאשיעסק הסמוכה לקאוולע. ות"ל נצלנו

מרוח סוער של המלחמה. ועתה מצאנו ב"ה מפלט בפה ווילנא ירושלים דליטא, מי יתן ונזכה במהרה לירושלים של יהודה הבנוי. וזוגתי הרבנית תחי' וכל בני ביתי צפורה, שרה, ישראל, דודל, הירשלי, חי' רבקה, ומלכה עם בני'. הם נשארו על מקומן באטוואצק, כי מפני בהלת הבריתה לא הי' מכשירי הנסיעה עבורם, וגם אמרו כי על נשים וילדים אין חשש לנגישות, ורובם כן עשו. וגם לפי סכנת הדרך שהי' לנו בכל רגע ורגע, מפני הפצצות של האוירונים, הי' לנו באמת סיעתא דשמיא שלא נסעו. – נמצאים אנחנו פה אפילו בלא תלבושת ההכרחית ובלא מלבושי החורף ובלי כסף. – כי עזבנו את אטוואצק עוד בקיץ ובבהלה. ויותר אנו סובלים מזה שאין לנו עוד ידיעות מב"ב יחיו איך מצבם. ומקווים שבעוד איזה ימים יהי' לנו ידיעה מהם. כי עיר ווילנא נכנסה בש"ק העבר תחת ממשלת ליטא לכך עוד שלשום כתבתי לך מכתב ע"י קאריספאנדענט מליטא. שיניח שם על הדואר, וכעת כשהתחיל פה פעולת הדואר, הנני כותב לך עוד הפעם ליתר בטוחות. – ואחרי אשר נבוא אי"ה בקישור מכתבים עם ב"ב יחיו. נחשוב שאין עצה אחרת רק לנסוע לחו"ל, אם לארץ ישראל או לאמריקה על מנת לנסוע לא"י, כי לנסוע כעת חזרה לפולין יש סכנה כפי הידיעות הבאות עלינו. אטוואצק ת"ל כפי הנשמע לא סבלו כל כך לפי ערך שאר עירות הסמוכות לווארשא שנחרבו ה' ירחם. – והנה אבקשך שתכתוב לי תיכף האדריסה של אחי יצחק כי אין אתי. וטוב שגם אתה תכתוב לו מזה. כי נחוץ לעשות דבר בענין זה ואין לחשות, וביני לביני צריכים כסף. בטח בין תבין להתראות עם הידידים שבבריסעל ואנטווערפען. כי אין אתי האדרסאות שלהם. – ותשלח על-האדריסה של ר' חיים עוזר גראדזונסקי

הדו"ש המצפה לישועה גיסך
שאול ידידי אלעזר בהרה"ק

[נג]

ב"ה, יום ד' ויצא פה ווילנא

שלום וכ"ט לכבוד גיסי יקירי אהובי מחמדי וכו'

מו"ה יעקלי קאפעליושניק נ"י!

אתמול השגתי מכתבך הסגור מיום ג' תולדות והגיעני מוש"ק. היקרים לי כעל כל הון. מלבד השני גלויות הראשונים שהשבתי עליהם עוד ביום א' שבוע זו. ואתמול השיבותי לך בו ביום בגלוי' במקצת פרטים. והנה אתה רוצה לדעת מאתנו יותר

פרטים, אם אבוא אספרה את כל המאורעות ותהלכות דרכנו עד בואנו הלום, אנו צריכים ספר דברי הימים מיוחד מכל התלאות, ולא ידעתי ספורות, רק בבואנו אי"ה אל המנוחה ואל הנחלה, אזי תהלות אדבר מתוך נחת ורחבה. – אבל מעט מזעיר בקיצור אספר לך, – בשבוע השני מיום התפרצות המלחמה, ביום ה' נצונו^ל. נעשה כל העיר אטוואצק כמרקחה. כי עוד מליל הקודם, היו כל הרחובות מלאים מצבא פולני רץ וממהר בתותחים ואויטבוסים ורוכבי סוסים וחיל רגלי, ממהרים ואצים על הדרך הפונה לכפר רידקא אשר על הדרך ובבוקר השכם יצא קלא דלא פסיק שהשונא בעוד שעות ספורות אולי עוד בו ביום יכנים לווארשא. וראינו אלפים אנשי מבני אזרחים מלבד הצבא ג"כ בורחים זה רצים על כתפו רגלי וזה על אפניים ואלה על עגלות ואנשים ונשים וטף. ממילא גם כל הצעירים מאטוואצק התחלו בורחים, כן הוחלט גם אנחנו לעשות כמו יעקב משה ודוד כמדרש, והצליח לנו הזדמנות של אויטבוס של משא אשר לא הי' יכול עוד לחזור לווארשא, ועלינו גם אנחנו בדוחק כי הי' מלא מפה אל פה, ורבים ישבו על הגג, של הנהג ומתוך בהלה לא הספקנו לקחת אתנו אף הנחיצות מהלבשה, וגם שערנו כי על דרך כזה אין לקחת מלתחות גדולות, וזוגתי וב"ב הילדים השארנו בבית, כי לא היו אמצעי הנסיעה יותר, וגם אמרו על גשים וילדים אין חשש כל כך מנגישות ח"ו, ותוכל לשער ולתאר לפניך את ברכת הפרידה. אשר כל ידידינו על החצר באו ר' פישעל פליגעלשטאק חיים רוטענשטיין יעקב לייב ואלעזר משמש והרבה מאנ"ש. למצב הנורא והפחד כולם וכל ב"ב געו בבכי וצעקות נוראות. וביני לביני שוב תעופות האוירונים, אשר למשמע קול הסואן שלהם פלצות יאחזון, כי ביום א' למלחמה בש"ק תבוא בבוקר, כיבדו את אוטוואצק בפצצות אשר הרסו הוויליע של שווייצער ונהרגו כשבעה יהודים ועל הסנטורים של צינטאס בית היתומים נהרגו שמונה ילדים ועשרים נפצעו ומאז למשמע קול סאונם נמס כל לב. – אבל ההכרח הי' למהר ונסענו על אותו אויטבוס ולא תוכל לצייר לפניך איך הי' הדרך לגארוואלין מלא אויטאס וצבא ואנשים ונשים וטף רצים והולכים ובכל פעם אוירונים משליכי פצצות ואז ממהרים ליער אם יש סמוך לו מה טוב ואם לאו נפוצים על פני השדה שחים לעפר נפשינו ודבקה לארץ בטננו עד כי יעבור זעם ובכל הענין ניסי ניסים כי לפעמים גם הרכינו האוירונים לעוף נמוך ויורים במכוונות יריאה באכזריות נוראה אף על אלה שאינם מן הצבא עד שבאנו לגארוואלין בשעה 3 אחר צהרים ונסענו אל הרב דשם ונפגשנו עם עוד הבורחים גם הרבי מאמשינאוו ר' שמעונלי מאטוואצק, ובא שם גם הר' לייבל

מינצברג וע"כ נסע באויטע מווארשא ועל הדרך נתקלקל והלך עם אשתו כשלושים קילומטר וביקש לישב על האויטאבוס שלנו אבל כבר הי' באפס מקום. – ובאנו לריקה בלילה בשעה 1 אחרי אשר שלחנו האויטאבוס לנסוע עם הנשים והילדים שהיו בו לנסוע לפנינו. והאנשים ואנחנו בחורים הלכו רגלי כלנו עשר קילומטר, – ואחרי לינות לילה שם פגשתי בבוקר מאנ"ש אשר ברחו מדעמבלין כמו הרשל שענור ועוד והי' זאת בעש"ק, ובקשו והפצירו בנו לשבות שם השבת, אבל נסים הי' לנו שלא הסכמנו, ומיד העתקנו דרכנו הלאה עם דראשקע ממכירנו הבעלי עגלות מדעמבלין בסוס אחד, והנס הי' כי למחרת נשרפה כל העיר ריקא ר"ל ע"י פצצות דולקות. וגם גארוואלין נשרפה כליל. – והפצנו לנסוע הלאה לקארוב, הפונה ללובלין, אבל בבואנו על פרשת דרכים. אחד פונה לקאצק ואחד לקארוב, אבל הדרך לקארוב הי' מלאים צבא ותותחים ולא נתנו המשמרות של צבא לנסוע רק לקאצק, והוא דרך רחוקה, והי' לנו ג"כ נסים כי התחמקנו בדרך מן הצד ועלינו על הדרך לקארוב והי' לנו נסים שלא נסענו לקאצק, כי הי' אז בעש"ק סמוך לחשיכה, וממילא לא הי' לנו רק לשבות שם השבת, אבל באותו שבת השליכו הרבה פצצות ונשרפה קאצק כולה בבוקר של שבת, ומן הפצצות נהרג שמה הרבי מוולאדאווע בן הרה"ק ר' הרשלי מליקאווע, הוא עם בנו וכמעט כל ב"ב רח"ל, – ואנחנו גם על הדרך לקארוב שוב פצצות ותעופות אוירונים וכאשר באנו לקארוב בערב שבת סמוך לחשיכה והוא כבר שורפת ולהבות אש עולים השמימה, ואין דרך לעבור. ובתוך השריפה ג"כ פצצות נשלכים ממעל, ובתוך כך רץ שוטר אחד ורובה על כתפו, ולוקח אותי ואת יצחק לכבות את השריפה, שהוא סכנת מות קרוב לודאי כי יורים ממכונת יריי' מן האוירונים לבלתי הניח לכבות, לא תוכל לצייר באיזה מצב של שברון ושפלות וסכנה היותנו באותה שעה. אבל בתוך נעשה נס ונשמע קול יריות חזק ממכונות הירי של האוירונים עד שהשוטר עצמו אחזהו פחדים ויברח לאיזה חצר, ותיכף ברחנו גם אנו לאיזה בית של [?] וניצלנו .. ומיהרנו לנסוע ממקום הזה לדרך עקלקלות על פני השדה [ונסענו?] והלכנו רגלי כל אותה הלילה של שבת של סליחות עד בואנו בשעה 2 בלילה איזה כפר אשר נמצא שמה יהודי והי' לנו מקום לינה על התבן בעלי' של סטאדולע. ובבוקר השכם מצאתי שמה מאנ"ש מפילוב אשר ברחו שמה. נוראות נפלאו בהשתוממות בראותם אותי ושוב פצצות והרוצה שיחי' יצפין עצמו בבורות וביקתות. – והנה אפסיק כאן. כי לעבור כל הדרך וכל הרפתקאות אין די באר ובקצור כי בליל ב' של ר"ה הלכנו רגלי כשלושים קילומטר בין סבכי היערות ות"ל

נצלנו כי השונא הי' כבר קרוב שמה ונשמע קול היריות. ולבסוף באנו עיר קאמיען-קאשירסק גליל קאוולע, ושם מצאנו מנוחה ובאו שמה הסוביטים. ובלינו שמה מיום ב' בעשי"ת עד יום א' נח אחר סוכות. ביוהכ"פ התפללתי כל נדרי מוסף נעילה. אבל ביום שאחר יוכ"פ נחלתי על רויו שעל רגלי. והי' לי חום יותר מארבעים וכך הייתי מוטל על ערש דוי עד הו"ר. ולאט לאט עלתה רפואה (ב"ה) לרגלי. – אח"כ עברנו לבריסק. וכאשר שמענו אשר ווילנא עוברת תחת חסות ממשלת ליטא מהרנו הלום. – ובעזה"י בפה יש לנו אכסניא טובה ואנחנו מתפללים בביהמ"ד של חסידי קאידאנאוו. ושם בשלש סעודות אנו מסדרים סעודתא דזעיר אנפין כנהוג במקהלות עם ובלחץ זו הדחק. מאפס מקום, – עשיתי כאשר הצעת וכתבתי מכתב להר' שכנא רשטלד ולר' קאפיל שפירא. וגם מכתב להרב סגלוביץ שישתדל בצירוף עצתך. וכתבתי לו בדרך רמז כמובן. וטוב לעוררם שיעשו בזריות. – לאחי יצחק ג"כ כתבתי לו, עפ"י האדריסה שכתבת לי. וגם שמעתי שבניו הינם חיים ובריאם, אם אמנם הבית שהיו דרים על הנאלעווקים נחרב ונהרס.

מבתי גאלדע תחי' קבלתי ידיעה כי הבית שדר כ"ק הרה"צ מאפאלע נשאר בשלימות. – גם מבתי פיגלי תחי' לפי ידיעות שקבלנו הנה הרה"צ מאלכסנדר הוא בלודז, ובטח גם מחותני ובנו ג"כ שמה – מהאחים פאסטאג יש לנו ידיעה שלפי הערך הבית נשאר עומד על מכוננו. – מאחיק אינני יודע כלום, – הרה"צ מגור שליט"א הוא בווארשא והי' שמה במשך כל סערת המלחמה מקודם ברחוב (וואליצאובק) והחליף דירתו כמה פעמים בסתר. וחתנו ר' איטשע מאיר אלטער בנו של ר' משה בצלאל נהרג בערב סוכות עם המשמש בינם ליבילס רח"ל. ונקבר בחצר סמוך אל הסוכה שעשו. – חתנו ר' איטשע מאיר לעווין עם ר' אברהם מרדכי רזינאווי נתקבלו בתור ערבונות. – הרה"צ ר' שמעונלי האמשינאווער מאטוואצק ג"כ ישנו פה בוילנא. הרבי מבעלז ברח בליל שמע"צ עם עגלה. והנה עכשו בסקאהל אצל גיסו הרב אב"ד דשם. ועיר זו עכשו תחת ממשלת רוס'. – הרבי מבאבוב ור' ישעיהלי טשכאויווער בהרה"ק מסאנדז, הינם עכשו בלעמבורג. – הרה"צ ר' משהלי מבאיאן הי' בלובלין, וכתרו את זקנו, ועכשו הנהו בקראקא. תחת יד הכובש, – הרה"צ טווערסקי מאסטיליא, ניצל מהריגה שהיתה בפשעמישל עפ"י נס והנהו עכשו בלעמבורג. – גם הרב לעווין מרישא הוא שם אצל בתו. – הפרופסור שור הי' על הדרך במאסר בעיר אסטראב על דרך בריחתו אצל רוס'. ועכשו משוחרר והנה אצל בתו בראוונא, ר' יענקל טראקענהיים ור' לייבל מינצברג היום בעיר לאצק. הכלל רובם מגדולי ישראל

הרבנים והרביים הנם נשואו תחת רוס'י, גם הישיבות של ליטא ברחו ובאו לפה ווילנא. – גם בפה מאנשי (?) ווארשא. רפאל שערלעווסקער הנהו בפה אבל במצב נורא, ואחיו ברח לרומני'. – כללו של דבר. נעשה תל וחורבן מהיהדות הפולנית הן ברוחניות והן בגשמיות באופן נורא מאד. – וגם אוצרות רוחניות הלכו לאיבוד, כי כן הרה"צ מליבאוויטץ הי' במשך סערת המלחמה בווארשא, ואיבד הרבה מכתביו היקרים אבדה שאינה חוזרת. – ועכשו חזר לאטוואצק. – הרבי מסאקאלאב הי' באטוואצק. וכאשר שמע מבנו מווענגראווע. אשר נפל בידי אכזרים ביוהכ"פ הי"ד. אחזהו גם הוא השבץ ושבק לן חיים – הרה"צ מפיסעצנא רק הוא ואשתו נשארו בחיים. ולפי השמועה בנו ועוד נפלו חלל רח"ל מן הפצצות. – הקאזיניצער הי' בווארשא וניצל מן המפולת. – גם הרה"צ שליט"א מגראדזשיסק לא סבל מאומה. – כל הידיעות לא קבלנו במכתבים. רק מפי ידיעות מן הבורחים מווארשא אשר באו הלום. – חברי ועד הרבנים שבווארשא נשארו בחיים אבל סבלו צרות רבות וכתרו לרבים מהם את זקנם. – מן אטוואצק ב"ה השקט לפי ערך העירות השאר שבסביבה. – יתן ד' ונשמע מהם בש"ט. – כתבנו שמה כמה מכתבים ועד עכשו אין קול ומענה.

מא"י מני אז שקבלנו מהם הטלגרמה אודות שליחות הדרישות מהן כבר שני שבועות ולא השגנו מהם יותר ידיעות בענין זה.

גיסך הדו"ש המצפה לישועות ה' במהרה. – והרמת קרן ישראל –

המצפה למכתביך תכופות

שאו"ל ידידי אלעזר בהרה"ק מהר"י זצוק"ל ממודזין

רצוף פה מכתב מבנו של ב"א היקר שמואל אלי' יחי' מלונדון. – והוא ובנו הצעיר ישראל יחי' הלומד פה בישיבת ביאליסטוק אשר ברחא לכאן. הנ"ל.

גם אני פד"ש דודי יקירי יחי' ובשלום דודתי וב"ב יחי' כפי הנראה כבר פרט מרן חותני אדמו"ר שליט"א מכל הנשמע והנעשה אבל גם זה הוא אחד מאלף. – זאת חפצתי להעיר באם ישלחו לנו מעות טוב הי' יותר לעשות באופן שיהי' במכתב סגור "ווערט בריף" כי בפה לפי חוקי הממשלה מחליפים על הבי דואר מיד על מעות המדינה אשר מגיע למחיר נמוך מאוד וד"ל. פלא שלא הי' לנו תשובה מר' חיים הירש ג"י מפאריז.

אברהם